

ZA IZDAVAČA
Ivan Bevc
Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Kapetan Mišina 8
office@booka.in

www.booka.in

PREVOD S ENGLESKOG
Aleksandar Milajić

LEKTURA
Agencija Tekstogradnja

KOREKTURA
Dragana Raković

PRELOM
Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA
Monika Lang

ŠTAMPA
DMD Štamparija

Beograd, 2019.

Drugo izdanje
Tiraž 500

BOOKA.

Knjiga **080**

REJČEL KASK
OBRIS

Naslov originala
RACHEL CUSK

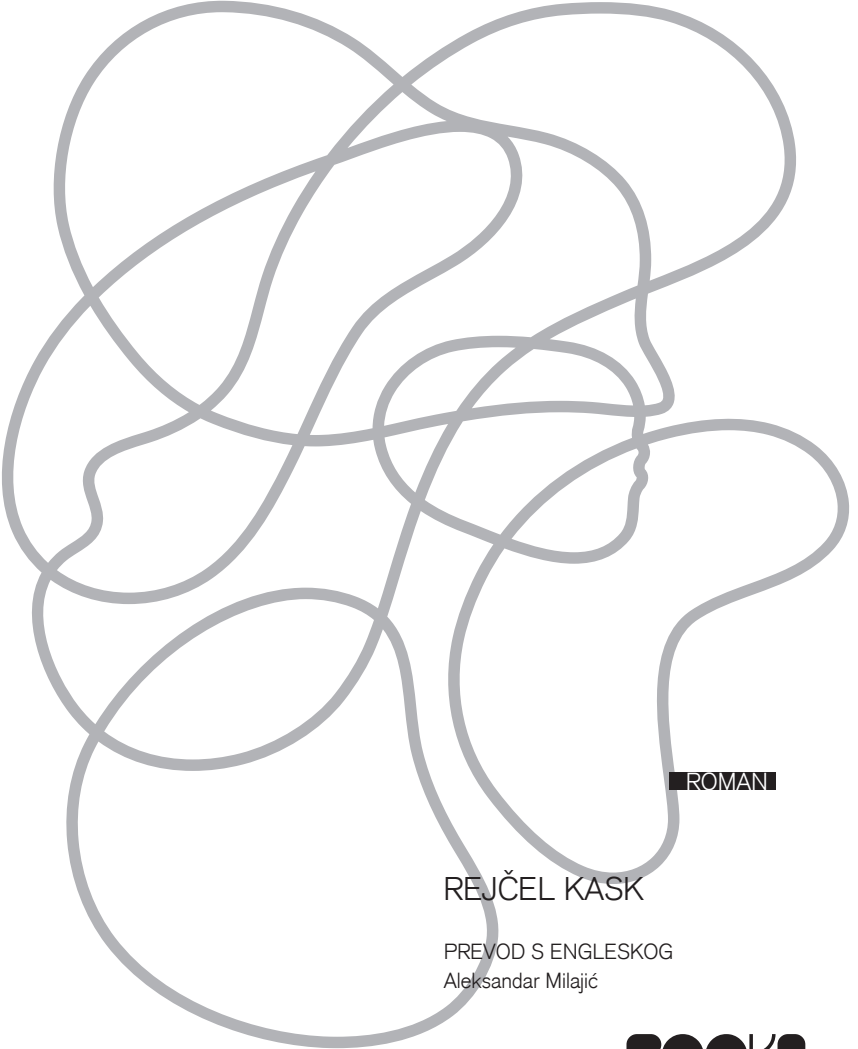
OUTLINE

Copyright © 2014 by Rachel Cusk

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
ni reprodikovati u bilo kom obliku bez
pismene saglasnosti izdavača.

Obris

ROMAN

REJČEL KASK

PREVOD S ENGLESKOG
Aleksandar Milajić

BOOKA.

I

Pre lêta sam imala dogovoren ručak u jednom londonskom klubu s milijarderom za koga su mi tvrdili da je liberalnih nazora. Otkopčanog gornjeg dugmeta na košulji, pričao mi je kako radi na novom softveru koji bi pomogao firmama da utvrde ko će ih od zaposlenih najverovatnije pokrasti i izdati u budućnosti. Trebalo je da razgovaramo o novom književnom časopisu koji name-rava da pokrene, ali morala sam nažalost da pođem a da nismo ni načeli tu temu. Navalio je da mi plati taksi do aerodroma, što mi je odgovaralo budući da sam kasnila, a i kofer mi je bio težak.

Milijarder mi je s oduševljenjem izneo u glavnim cr-tama svoju životnu priču, koja je počela nepretenci-ozno a završila se – očigledno – tako što je postao taj opušteni, imućni čovek s druge strane stola. Zapitala sam se ne želi li on zapravo da se oproba kao pisac, pa bi mu časopis bio ulaznica u književne krugove. Mnogi bi voleli da budu pisci, i nema razloga da neko ne po-misli kako se to može kupiti. Taj čovek je mnogo puta sebi platio ulaz, a i izlaz. Pomenuo mi je da razvija me-tod kojim ćemo eliminisati advokate iz ličnog života, a i da radi na nacrtima plutajuće platforme opremljene sistemom turbina na vetar, toliko velike da bi na njoj

moglo da obitava čitavo osoblje neophodno za njen rad. Ogromna platforma mogla bi se poslati daleko na pučinu, čime bi se rogobatne turbine uklonile s dela obale gde on namerava da podnese predlog i gde, slučajno, poseduje kuću. Nedeljom svira bubnjeve u jednom rok bendu, onako, iz zabave. Čeka jedanaesto dete, što nije toliko strašno kao što zvuči ako se ima u vidu da su on i supruga ranije usvojili četvorke iz Gvatemale. Bilo mi je teško da upijem sve što mi govori. Konobarica je neprestano donosila nova posluženja – ostrige, specijalitete, birana vina. Njemu je svaki čas nešto odvlačilo pažnju, kao detetu kad dobije previše novogodišnjih poklona. Ali na kraju mi je, smestivši me u taksi, poželeo lep provod u Atini, mada se ne sećam da sam mu rekla gde putujem.

U punom avionu na pisti aerodroma Hitrou, u tišini smo čekali da se vinemo u vazduh. Stjuardesa je stajala u prolazu i uz snimljeni glas izvodila pantomimu s rekvizitima. Sedeli smo vezani za sedišta, more neznanaca, ćuteći poput pastve tokom liturgije. Pokazala nam je pojas za spasavanje s malenom duvaljkom, izlaze za slučaj nužde i masku za kiseonik što se klatila na kraju prozirnog creva. Predočila nam je mogućnost nesreće i pogibije kao što sveštenik upoznaje vernike s pojednostima čistilišta i pakla, ali niko nije skočio da utekne dok još ima vremena. Slušali smo je, ili se pretvarali da to činimo, razmišljajući o drugim stvarima, kao da je tim službenim upoznavanjem s propašću svalila na nas neko posebno breme. Muk nije prekinut ni kad je snimljeni glas došao do dela o maskama za kiseonik – niko se nije pobunio niti izrazio neslaganje s napomenom kako se drugima treba posvetiti tek kad zbrinemo sebe. Ali nisam bila baš sasvim sigurna u to.

S jedne moje strane sedeo je bubuljičav dečak raskrečenih nogu i debelim palčevima rešetao po dugmićima oko ekrana konzole s igricama. S druge mi je bio sitan muškarac u svetlom lanenom odelu, veoma preplanuo, s ćubom sede kose. Napolju je nabreklo letnje popodne učmalo poglelo po pisti. Mala aerodromska vozila nesmetano su jurcala ravnim prostranstvom, klizeći, okrećući se i kružeći poput igračkaka, a u daljini se, nalik srebrnoj nisci, nazirao auto-put, klizeći i svetlucajući poput potoka sapetog jednoličnim poljima. Avion se pokrenuo i počeo da rula, tako da je izgledalo kao da je slika na jednom oživela i počela da promiče mimo prozora, isprva polako pa sve brže, sve do onog osećanja napinjanja, gotovo bojažljivog odizanja dok se letelica odlepljuje od zemlje. I onaj trenutak kad izgleda nemoguće da će se to desiti. A onda se desi.

Muškarac desno od mene okrenuo se i upitao me za razlog putovanja u Atinu. Rekla sam mu da ću tamo raditi.

„Nadam se da imate smeštaj negde blizu vode“, reče on. „U Atini će biti veoma vruće.“

Odvratih mu kako se bojim da to nije slučaj, na šta on izvi obrve, sede i iznenađujuće čupave, tako da su mu štrčale na čelu kao busenje trave iz kamena. Upravo me je ta neobična pojedinost navela da mu odgovorim. Ne očekivano nam ponekad izgleda kao mig sudbine.

„Vrućine su rano počele ove godine“, reče on. „Obično je još dugo podnošljivo. Može biti vrlo neprijatno nekom ko je nenaviknut.“

U drmusavoj kabini svetla su isprekidano treperila, čulo se otvaranje i treskanje vrata, zaglušujuće tandrkavanje koječega, ljudi su razgovarali, ustajali, komešali se. Iz zvučnika je dopirao muški glas; mirisalo je na kafu i

hranu; stjuardese su samouvereno išle tamo-amo uskim prolazom između sedišta dok su im najlonke hrapavo šuštale u hodu. Moj sused mi reče da jednom-dvaput mesečno putuje ovako. Ima stan u Londonu, u Mejferu, „mada bih, kakva su vremena“, dodao je kao da se to podrazumeva, „radije odsedao u Dorčesteru“.

Govorio je književnim, zvaničnim jezikom, koji nije zvučao baš najprirodnije, nego kao da je u nekom trenutku četkicom brižljivo nanesen na njega, poput boje. Upitala sam ga za nacionalnost.

„Poslali su me u internat u Engleskoj kad sam imao sedam godina“, odgovorio mi je. „Moglo bi se reći da sam po manirima Englez, a u duši Grk. Kažu“, dodao je, „da bi bilo mnogo gore da je obrnuto.“

Roditelji su mu oboje bili Grci, nastavio je, ali su u jednom trenutku odlučili da presele čitavo domaćinstvo – njih dvoje, četiri sina, svoje roditelje i sijaset stričeva i tetaka – u London, gde su počeli da vode život engleske više klase. Svu četvoricu dečaka poslali su u škole, a kuću pretvorili u okupljalište prestižnih poznanika, tako da im je preko praga povazan kuljala neiscrpna bujica aristokrata, političara i parajlija. Upitala sam ga kako su, kao stranci, uspeli da postanu deo tog miljea, na šta on sleže ramenima.

„Novac je država za sebe“, odvratio je. „Moji su bili brodovlasnici, a porodična firma zapravo je bila međunarodna kompanija, uprkos tome što smo dotle živeli na ostrvcetu na kome su oboje rođeni, i za koje sigurno nikad niste čuli, iako je nadohvat nekih poznatih odmarališta.“

Nadomak, rekoh mu. Verovatno ste hteli da kažete nadomak.

„Izvinite“, reče on. „Naravno, mislio sam nadomak.“

Ali kao i svi bogataši, nastavio je, njegovi su vrlo brzo nadrasli svoje poreklo i stupili u krugove imućnih i važnih ljudi, u kojima državne granice ne postoje. Naravno, nastavili su da žive u velelepnoj kući na ostrvu, gde su ostali sve dok su deca bila mala, ali kad je došlo vreme da sinove pošalju u školu, preselili su se u Englesku, gde su imali mnogo poznanika, od kojih su ih neki, dodao je prilično ponosno, doveli bar u blizinu Bakingemske palate.

Na ostrvu su uvek važili za najugledniju porodicu jer je taj brak predstavljao spoj izdanaka dveju lokalnih aristokratskih loza, a pride i dveju brodovlasničkih kompanija. Ali tamošnja kultura imala je jednu osobenost, a to je matrijarhat. Glavnu reč nisu vodili muškarci, nego žene. Imovina se nije prenosila s oca na sina, nego s majke na kćer. To je, objasnio mi je moj sused, stvorilo zategnute porodične odnose, potpuno naličje onima kakve je imao prilike da vidi po dolasku u Englesku. U svestu njegovog detinjstva, sin je već sam po sebi predstavljao razočaranje, a prema njemu, kao poslednjem u nizu takvih razočaranja, odnosili su se krajnje ambivalentno, u smislu da se njegova majka pretvarala da je on devojčica. Kosa mu je bila u dugim uvojcima, oblačili su ga u haljinice i oslovljavali ženskim imenom koje su roditelji odabrali u iščekivanju da napokon dobiju naslednicu. Ta neobična situacija, objasnio mi je moj sused, imala je korene u dalekoj prošlosti. Ostrvska privreda odvajkada se vrtela oko vađenja sunđera s morskog dna, tako da su se svi mladići bavili ronjenjem. Ali to je opasan posao i stoga je njihov prosečan životni vek bio izuzetno kratak. U takvim okolnostima, zbog učestalih smrti muževa, žene ne samo da su preuzele vođenje poslova u svoje ruke nego su tu ulogu počele da prenose i na svoje kćeri.

„Teško je“, rekao je, „zamisliti svet iz slavnih dana mojih roditelja, s jedne strane tako prijatan, a sa druge tako okrutan. Primera radi, moji su imali i peto dete, takođe dečaka, koji je rođen s oštećenjem mozga. Kad se porodica odselila, njega su prosto ostavili na ostrvu, prepustivši ga brizi čitavog niza negovateljica, čiju stručnost u to vreme i s te daljine, bojim se, niko nije nalazio za shodno podrobnije da proverava.“

On još živi tamo, starac s mozgom deteta, naravno nesposoban da pruži svoju verziju priče. U međuvremenu su moj sused i njegova braća zagazili u hladne vode obrazovanja u engleskim državnim školama, gde su učili da razmišljaju i govore kao mali Englezi. Njemu su odsekli uvojke, što mu je predstavljalo veliko olakšanje, i prvi put u životu je iskusio nove vidove patnje – usamljenost, čežnju za domom, odsustvo majke i oca. Iz unutrašnjeg džepa sakoa izvadio je novčanik od meke crne kože i iz njega izvukao iskrzanu fotografiju svojih roditelja. Muškarac ukočenog držanja u strukiranom kaputu zakopčanom do grla, tako crne kose s razdeljkom na sredini i tako debelih ravnih obrva i uvijenih velikih brkova da mu je to davalo izrazito zloslutan izgled. Kraj njega žena turobnog lica, okruglog, ozbiljnog i nedokučivog poput lika na novčiću. Fotografija je snimljena krajem tridesetih, objasnio mi je moj sused, pre nego što se on rodio. Brak im je već tada bio nesrećan, jer očeva preka narav i majčina nepopustljivost nisu bile samo privid. Bila je to bespoštedna bitka dveju jakih ličnosti, u kojoj ništa nije moglo da se ispreči između zaraćenih strana, osim spleta okolnosti, a i to vrlo kratko, kad su umrli. Ali to je, dodao je s blagim osmehom, priča iz davnine.

Stjuardesa je za to vreme polako napredovala prolazom gurajući metalna kolica s kojih je uzimala i delila

plastične poslužavnike s hranom i pićem. Stigla je i do našeg reda i pružila nam bele plastične poslužavnike. Dodala sam jedan dečku s moje leve strane, koji je bez ijedne reči odigao konzolu s igricama kako bih mogla da ga spustim na sklopivi stočić ispred njega. Sused s desne strane i ja podigosmo poklopce sa svojih poslužavnika kako bi mogli da nam sipaju čaj u bele plastične šolje. On počeo da mi postavlja pitanja kao da je svestan da je to red, na šta se zapitah u sebi ko ga je naučio tu lekciju koju mnogi nikada ne savladaju. Rekla sam mu da živim u Londonu, da sam se tek nedavno doselila iz unutrašnjosti, gde sam poslednje tri godine živela s decom, a prethodnih sedam godina svi zajedno s njihovim ocem. Drugim rečima, bio je to naš porodični dom, u kome sam ostala dovoljno dugo da gledam kako se pretvara u grob nečega za šta nisam više mogla sa sigurnošću da kažem je li bilo stvarnost ili privid.

Usledila je pauza dok smo pili čaj i jeli meke kolače što su nam poslužili uz njega. Kroz prozore se video ljubičasti suton. Motori su postojano brujali. I u unutrašnjosti aviona vladala je pomrčina, ispresecana snopovima svetala za čitanje. Nisam mogla jasno da vidim lice svog sagovornika na susednom sedištu, ali ono se u tami prošaranoj svetlošću pretvorilo u predeo sačinjen od ispupčenja i procepa, iz čijeg se središta uzdizao veličanstveno kukast nos, bacajući na jednu i drugu stranu senke nalik dubokim jarugama, tako sam mu jedva razaznavala oči. Usne su mu bile tanke a usta široka, blago otvorena. Deo između nosa i usta bio mu je dug i mesnat i često ga je dodirivao, pa mu se zato zubi nisu videli čak ni kad se smeje. Nemoguće je, rekoh odgovarajući mu na pitanje, tačno odrediti razlog zašto smo se razveli. Brak je, između ostalog, sistem verovanja,

priповest, i ma koliko se manifestovao na veoma stvarne načine, impuls koji ga pokreće ostaje nedokučiva misterija. Na kraju je stvaran bio samo gubitak kuće, koja je postala tek geografska lokacija svega onoga što je nestalo i predstavljala, pretpostavljam, nadu da će se sve to jednoga dana možda vratiti. Odlazak odande bio je u neku ruku objava da smo prestali da čekamo. Da više ne postojimo u staroj ulici, na starom broju. Moj mlađi sin, dodala sam, ima izbezumljujuću naviku da odmah ode s mesta na kome ste se dogovorili da se nađete s njim ukoliko već niste tamo. On tad krene da vas traži i bude ozlojeđen i pogubljen. „Nisam mogao da te nađem!“ – neizostavno viče kasnije, sav ogorčen. A jedini način da nešto nađete jeste da ostanete upravo tu gde jeste, na dogovorenom mestu. Samo je pitanje koliko možete da izdržite.

„Često imam utisak“, odvratio je moj sused nakon kraće pauze, „da se moj prvi brak završio zbog najobičnije tričarije. Kad sam bio dečak, voleo sam da gledam kola sa senom kad se vraćaju s polja, toliko pretovarena da je bilo pravo čudo kako se ne prevrnu. Poskakivala su i opasno se naginjala u stranu, ali ipak su se uvek vraćala u ravnotežu. A onda sam jednog dana ugledao prevrnutu kola, seno rasuto na sve strane i ljude koji trče unaokolo i viču. Kad sam upitao šta se desilo, jedan mi reče da su naleteli na džombu na drumu. Upamtio sam“, nastavio je, „koliko mi je to izgledalo neminovno, a opet smešno. Isto je bilo i s mojom prvom ženom i sa mnom. Naleteli smo na džombu na drumu, i sve je otišlo dođavola.“

Bio je to, sada je svestan, srećan brak, najskladnija veza koju je ikada ostvario s nekim. Upoznali su se i verovali još kao tinejdžeri. Nikada se nisu ni sporečkali, sve

do one svađe u kojoj je sve nestalo. Dobili su dvoje dece i stekli popriličan imetak – veliku kuću van Atine, stan u Londonu i još jedan u Ženevi. Držali su konje i išli na zimovanja, a tu je bila i jahta od petnaest metara ukotvljena u vodama Egeja. Oboje su još bili dovoljno mladi da veruju kako je taj uzlet nezaustavljiv i da život prosto mora da buja, da iskipi iz svakog suda u koji pokušate da ga sabijete i nastavi da se širi. Posle svađe, nevoljan da se potpuno iseli iz kuće, prešao je na jahtu u marini. Leto, luksuzna jahta, plivanje i pecanje, društvo. Nekoliko nedelja živeo je u stanju čiste iluzije, koja je zapravo bila obamrlost slična onoj što nastupi odmah posle povređivanja, pre no što se bol probije na površinu, nalazeći polako ali neumitno put kroz gustu analgetičku maglu. Vreme se pokvarilo i na jahti je postalo hladno i neudobno. Tast ga je pozvao na sastanak na kome mu je zatražio da se odrekne svih prava na zajedničku imovinu, na šta je on pristao. Smatrao je da može sebi dozvoliti da bude široke ruke, da će sve to ponovo steći. Imao je trideset šest godina i još je u žilama osećao onu silovitost vrtoglavog uspona, života koji pokušava da iskipi iz suda u koji su ga sapeli. Ponovo će moći sve da ima, s tim što će ovoga puta imati ono što on želi.

„Ali utvrdio sam“, nastavio je, dirajući se po mesnatoj nausnici, „da to nije tako lako kao što zvuči.“

Naravno, nije sve teklo kako je on zamislio. Džomba na drumu nije mu samo poremetila brak nego ga je navela da skrene na sasvim drugi put, put koji nije bio ništa drugo do duga, besciljna obilaznica na kojoj on nije imao šta da traži. Čak i sada mu se ponekad čini da je još na istom tom putu. Kao kad se ceo džemper opara zbog jedne propuštene očice, tako je i ovde bilo nemoguće pratiti unatrag lanac događaja do greške koja ga je

pokrenula. A opet, upravo su ti događaji sačinjavali veći deo njegovog života kao odrasle osobe. Od svršetka prvog braka proteklo je gotovo trideset godina, i što se više udaljavao od tog života, on mu se činio sve stvarnijim. U stvari, ne stvarnijim, dodao je, jer je sve što je kasnije usledilo bilo i te kako stvarno. Prava reč je autentično. Ništa mu nikada više nije bilo tako autentično kao taj brak. I što je stariji, to mu sve više izgleda kao dom, kao mesto kome čezne da se vrati. Ali kad iskreno razmisli o svemu, a pogotovo kad se vidi s bivšom ženom – sad već veoma retko – vrati mu se ono staro osećanje sapatosti. A opet, sad mu se čini da je tada živio gotovo nesvesno, svim srcem, opčinjeno kao kad vas knjiga toliko općini da poverujete kako su svi ti događaji i likovi stvarni. Nikada više ničemu nije mogao tako da se prepusti, ni u šta toliko da veruje. Možda ga upravo zato – zbog gubitka vere – obuzima ta čežnja za davnašnjim životom. Bilo kako bilo, sve što je stvarao sa ženom bilo je beričetno, zajedno su povećavali opseg svojih stremljenja i dostignuća, a život im je uzvraćao istom merom, bogato ih čašćavao, i upravo zato je – sada to shvata – imao smelosti da stavi tačku na sve, i to, uvideo je kasnije, začuđujuće bezbrižno, misleći da će posle toga imati više.

Više čega?, upitala sam ga.

„Više... života“, odgovorio je raširivši ruke kao da ću mu nešto dati. „I više nežnosti“, dodao je nakon kratke pauze. „Želeo sam više nežnosti.“

Vratio je fotografiju roditelja u novčanik. Iza prozora je sad vladala tama. Putnici su čitali, spavali, razgovarali. Muškarac u vrećastim bermudama hodao je tamo-amo prolazom ljuljuškajući bebu na ramenu. Izgledalo je kao da avion miruje, gotovo kao da lebdi; između onog napolju i onog unutra bilo je tako malo dodira, tako malo

trenja, da je bilo teško poverovati da se zapravo krećemo. Obasjani električnom svetlošću spram potpunog mraka napolju, ljudi su izgledali vrlo trodimenzionalno i stvarno, svaka pojedinost na njima bila je potpuno neublažena, tako bezlična, bezvremena. Kad god bi onaj čovek s bebom prošao, ugledala bih mrežu prevoja na njegovim bermudama, pegave ruke obrasle čekinjavim riđastim dlakama, belu kožu stomaka što se pomaljao ispod zarozane majice, nežne i smežurane tabane bebe na njegovom ramenu, zgučena leđanca i nežnu glavu s čuperkom neukroćene kose.

Moj sused se ponovo okrenu ka meni i upita me kakav me posao vodi u Atinu. I opet sam mu u glasu osetila isti onaj svestan napor, kao da je navikao da poseže za onim što mu isklizne kroz prste. Setila sam se kako su oba moja sina, kad su bili mali, namerno puštali stvari da padnu s visoke stolice za hranjenje, uvek se iznova oduševljavajući i ostajući zatečeni ishodom. Piljili su u ono što su bacili – polupojeden keks ili plastičnu lopticu – sve više se ljuteći jer neće da im se vrati. Na kraju bi zaplakali, što se obično pokazivalo kao dobar način za povraćaj bačenog predmeta. Nikako nisam shvatala zašto posle takvog sleda događaja uvek ponavljaju isto i onog trenutka kad im se predmet nađe u rukama, ponovo ga bacaju i gledaju kako pada. I uvek sa istim oduševljenjem i istim naknadnim razočaranjem. Stalno sam mislila kako će u nekom trenutku shvatiti da je dernjava nepotrebna i da će na kraju izostaviti taj korak, ali to se nije desilo. Sećanje na ojađenost ama baš nimalo nije uticalo na izbor šta dalje. Naprotiv, ono kao da ih je podsticalo da sve urade isto jer je upravo ta ojađenost bila čarolija za vraćanje bačenog predmeta, što je preduslov za oduševljenje pri novom bacanju. Da sam prvi

put kad su nešto bacili odbila da im to vratim, verovatno bi izvukli sasvim drugačiju pouku, mada nisam baš sigurna kakvu.

Objasnila sam mu da sam spisateljica i da idem u Atinu na nekoliko dana kako bih držala predavanja na letnjem kursu pod imenom „Kako pisati“. Među predavačima će biti nekoliko pisaca, a kako ne postoji samo jedan pristup pisanju, pretpostavljala sam da ćemo polaznicima davati suprotne savete. Rečeno mi je da će to biti mahom Grci, ali da će se od njih tražiti da pišu na engleskom. Ostali su bili skeptični prema ovoj zamisli, ali ja u tome nisam videla ništa loše. Mogu da pišu na kome god hoće jeziku, meni je svejedno. Ponekad se, rekla sam, gubitkom pri prevođenju dobija na jednostavnosti. Predavanja su mi, dodala sam, samo dodatni izvor prihoda, ali mogla bih, kad sam već u Atini, da se vidim s nekim tamošnjim prijateljima.

Pisac, reče moj sused nagnuvši glavu u stranu, što je jednako mogao biti izraz dubokog poštovanja prema toj profesiji koliko i potpunog nepoznavanja tematike. Čim sam sela do njega, primetila sam da čita ispresavijan primerak romana Vilbura Smita, koji, objasnio mi je sada, nije baš reprezentativan primer njegovog čitalačkog ukusa, mada nije preterano izbirljiv što se tiče beletristike. On voli knjige o činjenicama, s podacima i njihovim tumačenjima, i smatra da u tom pogledu ima izgrađen ukus. Ume da prepozna dobar pripovedački stil. Primera radi, jedan od omiljenih pisaca mu je Džulijus Norvič. Ali za beletristiku je đuduk. Izvadio je knjigu iz džepa na sedištu, gde je stajala sve vreme, i čušnuo je u aktovku kraj nogu ne bi li je sklonio s videla, kao da bi je se najradije odrekao, ili možda u nadi da ću zaboraviti da sam je ugledala. Međutim, mene književnost više ne

zanima kao vid prestiža, čak ni kao odraz ličnosti, niti imam potrebu da dokazujem kako je jedna knjiga bolja od druge. Štaviše, kad pročitam nešto što me oduševi, sve manje sam voljna da to uopšte pominjem. Lična saznanja kao da su mi se potpuno otuđila od potrebe da ih delim s nekim. Prosto nemam više volje da ikome išta objašnjavam.

„Moja druga žena“, nedugo potom reče moj sused, „nikada u životu nije pročitala ni jednu jedinu knjigu.“

Nije znala ništa ni o čemu, nastavio je, čak ni osnovne istorijske i geografske činjenice, i bez imalo stida je u društvu izgovarala stvari od kojih je svima bilo neprijatno. S druge strane, ljutilo ju je kad drugi govore o nečemu što je njoj nepoznato. Tako je, kada im je u posetu došao prijatelj iz Venecuele, nikako nisu mogli ubediti da ta država zaista postoji jer ona nikada nije čula za nju. Bila je Engleskinja, tako lepa da je bilo teško ne pripisati joj neku unutrašnju prefinjenost, ali iznenađenja koja su se krila u njenoj naravi nisu bila nimalo prijatna. Često je pozivao njene roditelje u goste, kao da bi proučavajući njih mogao proniknuti u ćud njihove ćerke. Dolazili su na ostrvo, gde je predačka kuća još stajala, na po nekoliko nedelja. Nikad nije upoznao tako bezlične ljude, lišene ma kakve osobenosti. Iako se do besvesti trudio da ih nekako pokrene, ostajali su ravnodušni poput dve fotelje. Na kraju ih je čak i zavoleo, onako kako čovek zavoli fotelje, naročito oca, čija je bezgranična uzdržanost bila tako neumoljiva da je moj sused na kraju došao do zaključka da ovaj pati od nekakve duševne boli. Ganulo ga je što vidi nekoga ko se toliko napatilo u životu. U mlađim danima ne bi tog čoveka ni primetio, a kamoli se bavio uzrocima njegove ćutljivosti, ali sada je u tastovoj patnji počeo da prepoznaje sopstvenu. Zvuči

banalno, ali može se reći da ga je to prepoznavanje navelo da sagleda svoj život iz drugog ugla, pred očima mu je pukla spoznaja o sopstvenoj samoživosti, i to samo jednostavnom promenom gledišta, nalik usponu na viši moralni nivo. Osvrnuo se za sobom kao što se planinar osvrne i pogleda niz planinu da još jednom osmotri put koji je prevalio, ali sada ne odozdo nego odozgo.

Davno, toliko davno da je zaboravio ime autora, u pamćenje mu se urezao deo priče o čoveku koji prevodi pripovetku drugog, mnogo poznatijeg pisca. U tom delu – koji moj sused, kako reče, pamti i dan-danas – prevodilac kaže kako rečenica ne dolazi na ovaj svet ni dobra ni loša, već da se njena priroda uspostavlja najfinijim mogućim podešavanjima, intuitivnim postupkom u kome su svako preterivanje i sila pogubni. Ti redovi se odnose na umetnost pisane reči, ali kad se na pragu srednje dobi osvrnuo oko sebe, počeo je da uviđa kako isto važi i za umetnost življenja. Kud god da pogleda, video je ljude uništene sopstvenim teškim iskušenjima, a novi tast i tašta samo su išli tome u prilog. Ako ništa drugo, shvatio je da ga je njihova ćerka smatrala mnogo bogatijim no što jeste i da ju je zavela ona prokleta jahta na kojoj se krio tokom bega iz prvog braka, a sada mu je bila jedina preostala imovina iz tog vremena. Žudela je za raskoši, i on je počeo da radi kao nikad pre, bespoštedno i mahnito, provodeći svaki trenutak svog vremena na sastancima i u avionima, pregovarajući i sklapanjući poslove, preuzimajući sve veće rizike ne bi li joj obezbedio raskoš kakvu je očekivala. A zapravo je samo stvarao privid i ma šta uradio, nije mogao da premosti provaliju između iluzije i stvarnosti. Postepeno je, kako je rekao, taj jaz, taj zazor između onoga što jeste i onoga što bi on želeo počeo da uzima danak. Osećao sam se

sve praznije, reče, kao da sam dotad živio na rezervi gomilanoj godinama, koja se malo-pomalo potrošila.

Počelo je da ga tišti ono što je imao s prvom ženom, zdravlje i beričet njihovog bračnog života i dubina zajednički proživljenih iskustava. Ona ga je prežalila i preudala se. Posle razvoda je utehu našla u skijanju, i kad god bi joj se ukazala prilika, išla je u severnu Evropu i na planine. Nedugo potom objavila je da se udaje za instruktora iz Leha, koji joj je, kako je rekla, vratio samopouzdanje. I još su u srećnom braku, priznao je moj sused. Ali kad je sve još bilo u začetku, on je počeo da uviđa da je pogrešio i odlučio je da ponovo uspostavi kontakt s njom, mada nije bio baš sasvim siguran s kojim ciljem. Njihovo dvoje dece, sin i ćerka, još su bili mali i stoga je, na kraju krajeva, bilo smisljeno da roditelji komuniciraju. Nejasno se prisećao da je u vreme kad su se razišli ona pokušavala da dođe do njega. A sećao se i kako je izbegavao njene pozive jer je bio prezauzet obigravanjem oko žene s kojom je sad bio u braku. Tada je bio neuhvatljiv, oduševljen novim svetom u kome bivša žena jedva da je i postojala, osim možda kao smešna kartonska lutka koja se, kako je ubeđivao sebe i druge, ponaša kao ludača. A sada je ona bila nedostupna – jurila je snežnim padinama Arlberga, gde on za nju nije postojao kao ni ona za njega. Nije se javljala na telefon, ili bi mu kratko i ravnodušno saopštila da žuri. Ponašala se kao da ga uopšte ne poznaje i to mu nikako nije išlo u glavu, osećao se kao da ne postoji. Jer s njom je gradio svoju ličnost i ako ga ona više ne prepoznaje, ko je onda on?

Da sve bude čudnije, dodao je, čak i sad, kad je sve to davna prošlost a njih dvoje normalno komuniciraju, dovoljno mu je da je sluša jedan minut pa da počne da

mu ide na živce. Čak i da se u vreme tog njegovog predomišljanja brže-bolje vratila s planine, sigurno bi ga opet toliko nervirala da bi njihova veza doživela još jedan krah. I tako su ostarili na bezbednom odstojanju. Kad razgovara s njom, jasno može da zamisli kakav bi im bio zajednički život i kako bi im sada bilo. To je kao kad prolazite kraj kuće u kojoj ste nekad živeli – sama činjenica da ona još postoji, potpuno opipljiva, čini sve što se kasnije izdešavalo nekako nebitnim. Ako nemaju okosnicu, događaji su nestvarni, a postojanje njegove žene bilo je, kao i postojanje kuće, nešto stvarno, definišuće. Ali imalo je i svojih ograničenja, s kojima se susretao čim joj čuje glas preko telefona. A opet, život bez ograničenja postaje zamoran, pretvara se u beskrajno materijalno i emocionalno trošenje, kao da trideset godina živite samo u hotelima. Plaćao je ceh tako što se osećao kao tikva bez korena, kao beskućnik. Trošio je sve više ne bi li se oslobodio tog osećanja, stvorio sebi krov nad glavom, sve vreme videći u daljini svoj pravi dom – svoju ženu – kako stoji tamo, u suštini nepromenjen, s tim što sad pripada nekom drugom.

Rekoh mu da u prilog tome govori i način na koji izlaže svoju priču, jer mi drugu ženu nije dočarao ni upola jasno kao prvu. Štaviše, nije me do kraja uverio u njeno postojanje. Ispala je kao neki svenamenski negativac, a kakvo je zlo, ako ćemo pravo, počinila? Nikada se nije pretvarala da je intelektualka, dok se moj sused pretvarao da je bogataš. Kako su je cenili isključivo zbog lepote, prirodno je – neko će čak reći i razumno – što je smatrala da to ima određenu cenu. A što se tiče Venecuele, ko je on da kaže šta neko mora ili ne mora da zna? Sigurna sam da ni on štošta ne zna i da to što ne zna za njega ne postoji, baš kao što ni za njegovu lepu

ženu nije postojala Venecuela. Moj sused se na ovo toliko namrgodio da su mu se one klovnovske bore spustile čak do brade.

„Priznajem“, rekao je nakon duge pauze, „da sam u tom pogledu možda pristrasan u izvesnoj meri.“

Zapravo nije mogao drugoj ženi da oprostí kako se ophodila prema njegovoj deci, koja su raspuste provodila s njima, obično u staroj porodičnoj kući na ostrvu. Naročito je bila ljubomorna na starije dete, sina, i nije prestajala da mu nalazi zamerke šta god da uradi. S gotovo neverovatnom opsesivnošću pratila je svaki njegov korak, stalno mu iznalazila nekakva zaduženja, grdila ga i za najmanji nagoveštaj nereda i zahtevala da joj se dozvoli da mu odredi kaznu za nešto što je jedino ona smatrala neposlušnošću. Jednom je po povratku kući utvrdio da je dečak zaključan u velikom podrumu sličnom katakombama što se prostirao ispod celog zdanja, mračnom i zloslutnom čak i u vreme izobilja, u koji se i sâm kao dete plašio da uđe. Dečak je ležao na boku i tresao se. Objasnio je ocu da ga je tu poslala zato što posle jela nije sklonio svoj tanjir sa stola. Ponašala se kao da se u njemu saželo sve breme što je kao supruga morala da nosi, kao da je on otelotvorenje neke nepravde koju je pretrpela. A bio je i živi dokaz da ona svome mužu nije na prvom mestu i da nikada to neće biti.

Nikako nije mogao da shvati tu njenu potrebu za neprikosnovenošću jer je on, na kraju krajeva, živeo i pre no što su se upoznali. Međutim, ona kao da je bila sve više rešena da izbriše njegovu prošlost, zajedno s decom koja su je na nju neprestano podsećala. U međuvremenu su i njih dvoje dobili dete, sina, ali umesto da time sve dođe na svoje mesto, njena ljubomora se samo pogoršala. Optuživala ga je da njihovog sina voli manje

nego stariju decu i pomno je pratila svaki njegov korak ne bi li pronašla dokaz za tu tvrdnju, a sama je bezočno gurala mališana u prvi plan, mada se i na njega često ljutila, kao da smatra da bi drugačije dete moglo da joj donese pobjedu. Na kraju ga se takoreći odrekla. To leto su provodili na ostrvu, a bili su tu i njeni roditelji-fotelje. Dotle ih je čak i zavoleo jer je njihovu ravnodušnost počeo saosećajno da doživljava kao dokaz uraganske naravi njihove kćeri. Bili su poput predela koji je svaki čas na udaru tornada, većito opustošenog u manjoj ili većoj meri. Njegova žena je zapela da se pošto-poto vrata u Atinu. Pretpostavljao je da joj je na ostrvu dosadno, dok bi tamo verovatno išla na prijeme i radila ono što voli, a i da joj se smučilo da provodi svako bogovetno leto u tom porodičnom mauzoleju. Pored toga, njeni roditelji su uskoro imali let iz Atine, pa je zato predložila da pođu svi zajedno, a da starija deca ostanu na ostrvu s kućepaziteljkom. Moj sused joj je odgovorio da u tom trenutku nikako ne može da pođe s njima. Nije dolazilo u obzir da ostavi decu jer je trebalo da ostanu još dve-tri nedelje. Pa kako da ih napusti kad je jedino tada mogao da bude malo s njima? Ako ne pođe s njom, odvrátila mu je, može komotno smatrati da je s njihovim brakom gotovo.

Tako se sve pretvorilo u pravo takmičenje jer mu je napokon otvoreno tražila da izabere stranu, mada za njega, naravno, tu nije bilo nikakvih strana. Rekao joj je da se urazumi, na šta je došlo do strašne svađe, nakon koje se ona sa sinom i roditeljima ukrčala na brod i vratila se u Atinu. Tast je pre odlaska uložio nadljudski napor da protisne reč-dve. Kazao je mom susedu da ga potpuno razume. Tada je poslednji put video nje-ne roditelje, a praktično i nju, pošto se vratila s njima

u Englesku i odande podnela zahtev za razvod braka. Unajmila je veoma dobrog advokata, tako da se on, kad je sve bilo gotovo, po drugi put u životu našao na ivici besparice. Prodao je jahtu i kupio brodić koji je mnogo vernije odslikavao njegovo imovno stanje. Međutim, sin mu se vratio čim se ona preudala našavši sebi istinski bogatog engleskog plemića. Shvatila je da joj dete iz prvog braka ugrožava bračnu sreću na isti način kao ranije mom susedu njegova deca. Ako ništa drugo, to govori, ako ne o poštenju, a ono bar o doslednosti njegove bivše žene.

Čovek mnogo izgubi u brodolomu, rekao je. Ostanu mu samo krhotine, a ako ih ne drži čvrsto, more će i njih odneti. Ipak, dodao je, i dalje veruje u ljubav. Ona može gotovo sve da popravi, a tamo gde ne može, makar odagna bol. Uzmimo kao primer vas, reče mi – sada ste tužni, ali to će prestati čim se zaljubite. Ponovo se setih svoja dva sina kako na stolici za hranjenje otkrivaju da težak jad nekom čarolijom izaziva povratak loptice. U tom trenutku avion poče polako da ponire kroz tamu. Začusmo glas iz zvučnika i stjuardese se ponovo ushodaše govoreći putnicima da se vrate na sedišta. Moj sused me upita za broj telefona, jer bismo možda mogli neki put da odemo na večeru dok sam u Atini.

Ostala sam nezadovoljna pričom o njegovom drugom braku. Nedostajalo joj je objektivnosti i previše se oslanjala na krajnosti, pri čemu su moralne premise tih krajnosti neretko bile pogrešne. Na primer, ispadalo je da nema ničeg lošeg u tome što je neko ljubomorani na dete, ma koliko svi ispaštali zbog toga. Nije me uverio u neke ključne delove, kao što je ono o zatvaranju njegovog sina u podrum, a nisam poverovala ni da je ta žena bila baš toliko lepa, što mi je takođe izgledalo pomalo

zloupotrebjeno. Ako ljubomora nije greh, onda to svakako nije ni lepota, ali je zato greh iskoristiti lepotu kao što je pripovedač ovde učinio – da bi opravdao svoj stav. Stvarnost se može opisati kao večito uspostavljanje ravnoteže između dobra i zla, a u njegovoj priči su te dve suprotnosti bile potpuno razdvojene i u celosti pripisane suprotstavljenim stranama. Neki likovi, kao što su on i njegova deca, prikazani su u dobrom svetlu, dok nju pominje samo kad treba još više da je ocrni. Isto tako, svojim proračunatim pokušajima da se ponovo zbliži s prvom ženom dao je blagonaklon, saosećajan prizvuk, dok nesigurnost druge žene – i te kako osnovanu, kako smo na kraju videli – opisuje kao nečuven zločin. Jedini izuzetak predstavlja njegova naklonost prema njenim dosadnim, otupelim roditeljima, što je gorkoslatki detalj u kome postoji ravnoteža između pozitivnog i negativnog. Ali mimo toga, bila je to priča u kojoj je istina žrtvovana kako bi se pripovedač prikazao kao pobednik.

Moj sused se na ovo nasmejao i odvratio da sam verovatno u pravu. Moji roditelji su se celog života svađali, dodao je, i niko nikad nije pobeđivao. Ali isto tako niko nije ni pobegao. Pobegla su jedino deca. Brat mu se ženio pet puta, rekao je, a svaki Božić provodi sâm u svom stanu u Cirihi, brojeći novac i jedući sendvič sa sirom. Kažite mi iskreno, rekoh mu, da li je stvarno zaključala vašeg sina u podrum? On nagnu glavu u stranu.

„Uvek je to poricala“, reče. „Tvrđila je da se Takis sâm zaključao tamo kako bi joj smestio.“

Ali zato je priznao da njena želja da i on pođe s njima u Atinu nije bila baš toliko nerazumna. Nije mi kazao sve pojedinosti. Zapravo se njena majka bila razbolela. Ništa preterano ozbiljno, ali ipak je morala da provede izvesno vreme u bolnici na kopnu, a njegova žena nije

dovoljno dobro znala grčki. Međutim, on je smatrao da će ona i njen otac moći da se snađu. A i tastove reči na rastanku bile su mnogo ravnodušnije no što je to zvučalo u prvoj verziji. Dotle smo po nalogu glasa iz zvučnika već bili vezali pojaseve i dok smo drhtavo klizili naniže, mogla sam napokon da vidim šumu svetala na zemlji kako se tajanstveno diže i spušta u tami.

Tada sam neprestano brinuo za svoju decu, nastavio je moj susjed. Uopšte nisam razmišljao o onome što treba meni ili njoj. Mislio sam da sam njima potrebiji. Njegove reči podsetile su me na one maske za kiseonik, koje nam se, naravno, nisu ukazale tokom tih nekoliko sati. To je neka vrsta obostranog cinizma, rekoh mu, a kao kompromis su nam obezbedili maske uz prećutni sporazum da nam nikada neće zatrebati. Moj susjed reče da je slično uočio u mnogim aspektima života, ali da prosek ipak nije nešto na čemu treba da zasnivamo svoja lična očekivanja.

II

Dok smo hodali užim delovima trotoara u prometnim ulicama, primetila sam da Rajan uvek vodi računa da se postavi dalje od kolovoza.

„Čitao sam statistiku o broju nastradalih u saobraćajnim nesrećama u Atini“, objasnio mi je. „Vrlo ozbiljno sam shvatio taj podatak. Dužan sam svojoj porodici da se vratim kući u jednom komadu.“

Često smo nailazili na pse prućene po trotoaru, i to baš velike, razmetljivo bujnog krzna. Bili su potpuno nesvesni vrućine i nepokretni, ako se izuzme blago pomeranje slabina od disanja. Izdaleka je ponekad izgledalo kao da se neka žena u bundi pijana sručila na tlo.

„Da li da ih preskačemo“, upita Rajan oklevajući, „ili da ih obilazimo?“

Tvrdio je da mu vrućina ne smeta, nego da mu, šta više, prija. Da oseća kako se godinama nakupljana vlaga suši. Jedino mu je krivo što je tek u četrdeset prvoj godini došao ovamo, jer je Atina, reklo bi se, čudesno mesto. Prava je šteta što mu žena i deca nisu tu, mada neće dozvoliti da mu krivica pokvari doživljaj. Žena mu je nedavno s drugaricama provela vikend u Parizu ostavivši ga da se sâm stara o deci, te zato s punim pravom smatra da je zaslužio ovo. A ako ćemo iskreno, deca bi

ga samo usporavala. Tog jutra je uranio kako bi otišao do Akropolja pre no što upeče, a to nikako ne bi mogao s njima na grbači, zar ne? Čak i da ih je poveo, morao bi neprestano da vodi računa o dehidraciji i opekotinama od sunca, tako da bi mogao samo da vidi Partenon kako stoji na vrhu brda poput okrnjene zlatno-bele krune spram bezbožnog plavetnila neba, ali ne bi mogao istinski da ga oseti kao što je mogao jutros dok je provetrao mračne zapećke svoga bića. Tokom uspona donde, iz nekog razloga se setio svoje sobe iz detinjstva i kako se posteljina uvek osećala na buđ. Kad bi se u kući njegovih roditelja otvorio neki kredenac, neretko se moglo videti kako se unutra sliva voda. Tokom selidbe iz Tralija u Dablin, utvrdio je da su mu se sve knjige zalepile za police. Beket i Sing su istrulili i pretvorili se u tutkalo.

„To ne govori baš pohvalno o meni kao čitaocu“, dodao je, „pa zato retko kome ovo pominjem.“

Ne, nikad ranije nije bio u Grčkoj, niti u ijednoj zemlji u kojoj je sunce nešto što se podrazumeva. A i žena mu je alergična na njega. Na sunce. I ona je, kao i on, odrasla u vlazi i tmuni i od sunca joj izlaze pečati i plikovi, a vrućinu nikako ne podnosi jer joj uvek izazove napade migrene i povraćanja. Decu vode na letovanje u Galvej, gde njeni imaju kuću, a ako im baš zagusti da se malo sklone iz Dablina, uvek mogu da se vrate u Trali. To im, kako reče, dođe kao dom u kome moraju da ih prime kad god se pojave na vratima. Pride, njegova žena čvrsto veruje u sve to – u porodičnu povezanost, nedeljni ručak i da deca treba da imaju babe i dede s obe strane, mada, što se njega tiče, verovatno nikad više ne bi ponovo prešao roditeljski prag. Ne zato što im nešto zamera, dodao je, stvarno su fini ljudi, ali prosto mu to nikad ne bi palo na pamet.

Naišli smo na kafić s baštom u senci velike nadstrešnice. Ljudi za stolovima izgledali su nadmoćno, tako ležerni i prisebni u hladovini, dok smo mi beslovesno tumarali kroz žegu i uličnu vrevu. Rajan reče kako bi mogao malo da sedne i popije nešto – već je dolazio, kako reče, tu da doručkuje i lokal je sasvim pristojan. Ostalo je nejasno želi li da mu se pridružim ili ne. Tako je brižljivo bio sročio rečenicu da sam stekla utisak kako bi radije ostao sâm. Nakon toga sam ga u nekoliko prilika pažljivije slušala i utvrdila da kad god se drugi nešto dogovaraju, on uvek radije kaže nešto u stilu „Možda ću navratiti kasnije“, ili „Videćemo se tamo“, nego da se obaveže da bude na određenom mestu u određeno vreme. I priča isključivo o onome što je radio kad je sve već gotovo. Jednom sam ga slučajno srela na ulici i primetila da mu je kosa mokra, pa ga otvoreno upitah gde je to bio. Priznao mi je da se upravo vraća s plivanja u velikom otvorenom bazenu hotela *Hilton*. Ušao je tamo pretvarajući se da je gost i isplivao četrdeset dužina među ruskim plutokratama, američkim biznismenima i devojkama s hirurški poboljšanim telima. Bio je gotovo siguran da ga osoblje drži na oku, ali niko se nije odvažio da ga išta pita. Kako drugačije čovek da se razmrda, dodao je, na četrdeset stepeni usred grada s većitim zaгуšenjem u saobraćaju?

Seo je za sto, kao i svi muškarci, leđima okrenut zidu, tako da ima dobar pogled na kafić i ulicu. Smestila sam se s druge strane stola i kako nisam imala u šta drugo da gledam, posmatrala sam njega. I on je došao da drži predavanja u letnjoj školi. Rajan izdaleka izgleda kao klastično zgodan, svetlosmeđ muškarac, ali izbliza se stiče utisak da nešto tu ne štima, kao da je sastavljen od rasparenih delova koji ne naležu baš najbolje. Ima velike

bele zube koji se uvek pomalo vide i krupne je građe, negde na pola puta između mišićavog i gojaznog, ali mu je glava sitna i uska, s retkom, gotovo bezbojnom kosom u tankim pramenovima zabačenim od čela i takoreći nevidljivim trepavicama, koje su se tog dana skrivale iza naočara za sunce. Obrve su mu, međutim, vrlo jake, prave i crne. Kad je konobarica došla, skinuo je naočare i ugledala sam mu oči nalik svetloplavim kamičcima na pomalo zakrvavljenim beonjačama. I rubovi kapaka bili su mu crveni, kao odrani, ili izgoreli od sunca. Upitao je konobaricu imaju li bezalkoholno pivo, na šta se ona, ne razumevši pitanje, nagnu ka njemu i prinese ruku uvetu. On uze meni i stadoše zajedno da ga proučavaju.

„Ima li među ovim pivima“, reče on polako, prelazeći kao učitelj prstom niz spisak i često pogledajući devojkicu, „neko bezalkoholno?“

Ona se nagnu još malo bliže, pomno gledajući šta joj pokazuje prstom, a on je za to vreme netremice posmatrao njeno lice, mlado i prelepo, uokvireno dugim uvojcima kose koje je neprestano gurala iza ušiju. Kako joj je zapravo pokazivao nešto čega nema, njena začuđenost je potrajala, sve dok na kraju ne reče da će morati da pita poslovođu, na šta on zatvori meni kao učitelj koji je završio predavanje i odvrati joj da nema problema i da će ipak popiti obično pivo. Nju ova promena plana zbuni još više, te zato ponovo otvoriše meni da još jednom ponove lekciju, a ja sam za to vreme posmatrala druge ljude u kafiću i zbivanja na ulici, automobile u prolazu i pse nalik hrpama krzna kako se izležavaju na zaslepljujućem suncu.

„I jutros me je posluživala“, reče Rajan kad je konobarica otišla. „Ista ova devojkica. Baš su lep narod, zar ne? Ali šteta što nemaju pivo. Kod nas ga ima svuda.“